

Prof. zw. dr hab. inż. arch. Agata Bonenberg

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej

ul. J. Rychlewskiego 2, Poznań

agata.bonenberg@put.poznan.pl

tel. 0048 605 408 200

Poznań, 24.08.2022

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

„Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi”

„Zmiany w narracji o historii architektury w połowie dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki: Studium architektów Louis’a I. Kahn’a i Roberta Venturiego”, której autorką jest mgr inż. arch. Olga Chrzanowska a promotorem Prof. Artur Zaguła

Przedstawiona do oceny praca doktorska dotyczy teorii architektury współczesnej; procesu konstruowania *narracji o historii w architekturze*. Proces ten prześlędzony został na przykładzie dzieł teoretycznych i realizacji dwóch wielkich twórców architektury amerykańskiej XX wieku: Louisa Khana i Roberta Venturiego. Budowa teorii, filozofii projektowania, rozwoju koncepcji zostały nakreślone na tle dynamicznych zmian kulturowych i dziejowych. Dysertacja ma charakter porządkująco-systematyzujący w obrębie poszukiwań narracji historycznej i przeglądkowy w obrębie przedstawionych przykładów badawczych: dzieł architektury i tekstów – źródeł bibliograficznych.

Badania zawarte w doktoracie przeprowadzone zostały w ramach uzyskanego przez Autorkę, mgr inż. arch. Olę Chrzanowską, prestiżowego stypendium Fullbrighta (Fulbright Junior Research Award of 2019/2020). Doktorantka zrealizowała je w University of Pennsylvania w USA.

Charakterystyka formalna i ocena pracy

Przedstawiona do recenzji praca została napisana w języku angielskim i zawiera 210 stron, z bibliografią rozpoczynającą się na stronie 196. Struktura pracy opiera się na czterech głównych rozdziałach. „Chapter One. Framework for the Research on the Twentieth-Century Historicism”, w której Autorka wprowadzając w tematykę rozprawy przedstawia cele badawcze, tezy, zastosowane metody oraz tło działalności obu architektów. „Chapter Two. Main Themes in Kahn’s and Venturi’s Historicisms” zawiera analizy porównawcze historyzmu w interpretacji Louisa Khana i Roberta Venturiego w kontekście rozbudowanej

teorii Tafuriego, prekursora badań. W rozdziale "Chapter Three. Institution of Historicism" Autorka przedstawia między innymi analizy tekstów i zapisów wypowiedzi ustnych w odniesieniu do historii architektury. Dysertację zamyka „Chapter Four. Consumption and Production of Historicism” w którym koncentruje się na biografiach obu architektów ze szczególnym uwzględnieniem ich edukacji architektonicznej rozumianej jako tradycja intelektualna kształtująca postawę twórczą. Interesującym wątkiem jest szeroko nakreślona historia edukacji architektonicznej w Stanach Zjednoczonych, z tradycjami podróży do Europy oraz jej wpływ na późniejszą działalność realizacyjną Khana i Venturiego.

W Rozdziale 1. (str. 11 dysertacji) Autorka przedstawia cele pracy, którymi są:

1. zbadanie kontekstu powstawania *teoretycznego dyskursu w architekturze* – relacji teorii architektury i realizacji architektonicznych na przykładzie Louisa Khana i Roberta Venturiego,
2. analiza postaw tych dwóch wiodących architektów wobec historii architektury zaobserwowane w pracach teoretycznych,
3. porównanie dorobku twórczego obu architektów i ich teorii w kontekście konstrukcji narracji historycznych.

Tak nakreślone cele pracy należy uznać za prawidłowe i możliwe do osiągnięcia. Są one spójne z przedstawionymi na kartach pracy badaniami. Autorka wychodzi również z założenia, że pomimo skoncentrowania badań na tych dwóch wybitnych osobowościach, zawarte w dysertacji treści mogą rzucić światło na to, jak wątki historyczne w architekturze połowy XX wieku były interpretowane przez ogół współczesnych im architektów.

Na stronie 12. Pracy doktorskiej Autorka przedstawia tezy pracy postulując, że podejście architekta-twórcy do historii architektury zależy od spłotu kilku czynników:

1. motywacji zatrudniających, współpracujących z architektami organizacji które „uczestniczą w konsumpcji i produkcji dyskursu historycznego”,
2. „instytucji” pisma architektonicznego,
3. autonomicznych decyzji architekta uzależnionych od kontekstu środowiskowego.

Treści przedstawione na kartach dysertacji potwierdzają tak sformułowane tezy pomimo, że brakuje w końcowej części pracy podrozdziału, w którym udowodnienie tez byłoby jednoznacznie podsumowane.

W dysertacji Autorka odizolowuje narrację na temat historii architektury od innych zagadnień i eksponuje ewolucję postaw twórczych. Zdaniem recenzentki wielkim atutem pracy jest zerwanie ze zwyczajowymi uproszczeniami w relacji modernizm-postmodernizm a historia architektury. Autorka słusznie uznaje, że w wielu badaniach nazbyt podkreślano dychotomię modernizmu i postmodernizmu, gdy tymczasem dokonane przez nią analizy przekazu teoretycznego Khana i Venturiego sugerują mniej radykalny rozdzźwięk. Zdaniem recenzentki przedstawione fakty są ważne i ciekawe.

W dysertacji Autorka korzysta z szerokiego wachlarza metod i narzędzi badawczych:

- analizy bibliograficznej materiałów źródłowych
- analizy ikonografii - rysunków autorskich
- analizy i opisu przykładów badawczych *in situ*
- porównanie dzieł - realizacji architektonicznych
- porównanie kontekstu historycznego
- kwerendy fotograficznej.

Szczególnie ważne w ocenie oryginalności pracy jest:

- porównanie materiałów tekstowych zawarte w tabelach 1-8.

Na szczególną uwagę zasługuje również opracowanie rozdziału „The Analysis of Texts” – „Analiza tekstów”, (str. 97) w którym Autorka ujmuje w ośmiu tabelach tematyczne zestawienia cytatów wraz z analizą znaczeń pochodzące z transkrypcji wykładów Khana i tekstów pisanych przez Venturiego. Zestawienia przedstawione zostały dla treści zbliżonych do manifestu architektonicznego „Manifesto Paragraph” (tabela 1.,2.), zagadnień historii kultury „The Cultural History Paragraph” (tabela 3.,4.,5.,6.) oraz rozprawy teoretycznej „The Memoir Paragraph” (tabela 7.,8.). Wynikające z zestawień ciekawe uogólnienia zawarte zostały w treści towarzyszących podrozdziałów.

Zdaniem recenzentki bardzo dobrze opracowana została też część pracy „Chapter Four. Consumption and Production of Historicism”, zwłaszcza w obszarze poświęconym kontekstowi społecznemu, kulturalnemu, ekonomicznemu we wczesnym rozwoju obu architektów. Autorka wskazuje w nim na wagę edukacji architektonicznej jako elementu wpływającego w znacznym stopniu na późniejsze przekonania i decyzje projektowe. Bardzo wysoko ocenić należy opisy wzajemnych relacji, koneksji i wpływu pomiędzy twórcami i szerszym kontekstem społecznym we wspólnym środowisku twórczym. Przedstawiono przepływ idei stymulujący przekaz i charakter narracji. (str.158-163).

Materiał ilustracyjny, ikonografia

Istotnym elementem pracy naukowej przedstawionej przez mgr Olę Chrzanowską jest materiał ilustracyjny; pełni on tu ważną rolę poznawczą, doskonale uzupełnia i urozmaica narrację pracy. Autorka zamieszcza w niej 108 ilustracji z czego 42 jest autorskich. Fotografie własne, wykonane *in situ* przedstawiają architekturę mistrzów i stają się doskonałym narzędziem obserwacji, badań i analiz. Oprócz materiału fotograficznego w pracy zamieszczono autorskie rysunki i szkice dwóch Mistrzów. Mało wygodny jest brak adnotacji odnośnie źródła ilustracji pod zdjęciem i umieszczenie listy odniesień na końcu pracy.

Literatura

Spis odniesień literaturowych jest bogaty i aktualny; obejmuje 144 pozycje. Osiem pozycji bibliograficznych należy do grupy literatury najnowszej, czyli opublikowanej w przeciągu ostatnich trzech lat. Pomimo to, uwzględniając tematykę pracy i jej historyczny charakter –

bibliografię uznać należy za odpowiednio dobraną. Znakomita większość pozycji jest międzynarodowa - anglojęzyczna. Doktorantka powołuje się między innymi na klasyków literatury amerykańskiej: Charlesa Jencksa, Marka Jarzombka, ale też studiujących omawiane zagadnienie przedstawicieli szkoły włoskiej Manfredo Tafuriego i Marco Biraghi oraz wielu innych. Przeszkadza brak numeracji odniesień literaturowych w spisie.

Uwagi szczegółowe

Hierarchia i kolejność poruszanych w pracy zagadnień jest logiczna. Praca zawiera cztery rozdziały główne, 19 podrozdziałów pierwszego stopnia i 57 paragrafów drugiego stopnia, ujętych w spisie treści. Brak numeracji podrozdziałów i paragrafów w sytuacji trójstopniowej hierarchii treści utrudnia orientację w tekście. W spisie treści trudno jest na przykład określić czy „Discussion” („Dyskusja”) na str. 190 jest zamknięciem treści całej pracy czy jedynie rozdziału „Chapter Four. Consumption and Production of Historicism”.

Praca zawiera pewne elementy, cechy wynikające ze specyfiki języka angielskiego i redakcji na modłę przyjętą w USA. Posługując się w tekście czasem przeszłym (np. „This study intended to...”) nadaje wypowiedzi charakter hipotetyczny tam, gdzie treść powinna mieć brzmienie bardziej jednoznaczne, szczególnie w opisie tej pracy.

Użycie takich sformułowań jak „The disertation aknowledged’ – „the disertation suggested” jest nie trafne ponieważ to Autorka potwierdza lub dochodzi do wniosku - a nie dysertacja.

Podsumowanie

Reasumując, pracę doktorską p.t. „Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi” „Zmiany w narracji o historii architektury w połowie dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki: Studium architektów Louis’ a I. Kahn’ a i Roberta Venturiego” oceniam pozytywnie ze względu na:

- wysoki poziomem oryginalności pomysłu badawczego,
- krytyczne podejście do ogólnie przyjętych przekonań i materiałów źródłowych, wysoką świadomość specyfiki perspektywy historycznej
- wyłamania się poza schematyczne odnotowanie przeciwieństw architektury modernizmu reprezentowanej tu przez Khana i postmodernizmu reprezentowanego przez Venturiego,
- bogactwo rzadko publikowanych materiałów badawczych i literatury,
- wykonanie i załączenie oryginalnych autorskich zdjęć dzieł architektury świadczących o prowadzeniu badań i przemyśleń *in situ*,
- odpowiednie dobrane metody do wyznaczonego celu pracy.

Autorka na kartach dysertacji osiąga następujące cele naukowe:

1. szeroko przedstawia kontekst powstawania dyskursu architektonicznego, czyli relacji teorii architektury i realizacji architektonicznych na przykładzie L. Khana i R. Venturiego,
2. wyczerpująco opisuje postawy tych dwóch architektów wobec narracji historycznej architektury w pismach teoretycznych i w odniesieniu do pracy twórczej,
3. porównanie dorobku teoretycznego i twórczego oraz wskazanie narracji historycznych, które ci architekci konstruowali.

Wniosek końcowy

Przeprowadzona ocena pracy doktorskiej stwarza podstawę do stwierdzenia, że dysertacja p.t. „Changing Attitudes Toward Architectural History in the Mid-Twentieth Century in the United States of America: A Comparative Study of the Architects Louis I. Kahn and Robert Venturi” „Zmiany w narracji o historii architektury w połowie dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki: Studium architektów Louis’ a I. Kahn’ a i Roberta Venturiego”, której autorką jest mgr inż. arch. Olga Chrzanowska spełnia warunki dyktowane prawem. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, którym jest diagnoza podejścia do narracji historycznej dwóch najznakomitszych teoretyków i twórców architektury amerykańskiej XX wieku: Louisa Khana i Roberta Venturiego. Wnoszę o dopuszczenie jej do obrony na Wydziale Architektury Politechniki Łódzkiej.

